

Bányai Emőke – Fehér Boróka: Beszámoló a European Association of Schools of Social Work Portóban megrendezett konferenciájáról

2023. június 21-e és 24-e között került megrendezésre a *European Association of Schools of Social Work*, azaz a Szociális Munkásokat Képző Európai Iskolák Szövetségének éves konferenciája Portóban. Négyen vettünk részt Magyarországról az eseményen: Csoba Judit szervezőként és előadóként, Bagdi Tímea, Fehér Boróka és Bányai Emőke előadóként.

A konferencia első meglepetése a 47 oldalas programfüzet volt; a programok gazdagsága nehéz választás elé állította a résztvevőket. Már az előadók munkahelyét nézve is kiderült, hogy messze nem csak Európából, hanem szinte minden kontinensről érkeztek, hasonlóan az áprilisban, Prágában megrendezett IASW-konferenciához (Meleg, S., Mihály, B., Gosztonyi, G., & Tóth, A. P., 2023).

A programfüzetet (EASSW, 2023) végignézve feltűnik, hogy nagyon sok előadás, illetve workshop foglalkozott a COVID oktatásra gyakorolt hatásával, azzal, hogy a szociális munka miként reagál a demokrácia hanyatlására (főként Közép-Kelet Európában); a különféle országokról és régiókból Európába érkező hallgatók tanítása során a kulturális különbségek: az eltérő szokások, hiedelmek és a mindennapi társas érintkezés eltérő gyakorlataiból származó kihívásokkal, az ökoszociális megközelítéssel – hogy csak néhányat említsünk.

Végig futva az absztraktköteten azt látjuk, hogy a szervezők a következő csoportokba sorolták az előadásokat: Sokféleség, egymást felerősítő egyenlőtlenségek, interszekcionalitás (egymást erősítő egyenlőtlenségek), A Remény Pedagógiája, A környezeti igazságosság (Environmental Justice); Az őshonos kultúrák, Az öko-szociális, zöld, öko-szociális és poszt-antropocentrikus megközelítés, Az alapvető jogok, Gondoskodó és béketeremtő gyakorlatok, Innovatív, kreatív és művészetterápiás megközelítések, A pandémia hatása, Politikai sokféleség és aktív állampolgáriság. Nyilvánvaló, hogy ennyiféle előadás és workshop közül nagyon nehéz volt választani, így néhány olyanról számolunk csak be, ami különösen megérintett bennünket.

A szociális munka tudásanyagának konstrukciójáról és ennek következményeiről beszélt Jeanette Schmid a Vancouver Island Universityről és Marina Morgenshtern a Trent Universityről. A szociális munkát rendszerint a szakma tankönyveiben és folyóirataiban megjelenő ismeretek alapján tanítják; ugyanakkor egyre inkább felértékelődnek a tudás alternatív forrásai is. Megközelítésüket a posztmodern, kritikai szociális munka gondolkodásmódja határozta meg. Tudományos folyóiratoknak küldtek ki kérdőíveket; a visszaérkezett 28 válaszból a következő következtetéseket vonták le: A folyóiratok többnyire a globális Észak tudásanyagát és szemléletét, azon belül is a szociális munka angol nyelven megfogalmazott koncepcióját tükrözték. A máshonnan érkező tudásra úgy tekintenek, mint nemzetközi, őshonos, stb. szempontokra, amelyek eltérnek a főáramlatú megközelítéstől, másoknak tekintik őket, így strukturális gátakat építenek az elé, hogy ezek beépüljenek a közös tudásanyagba, annak ellenére, hogy deklarált szándékuk a sokféleség elfogadása. Az előadás ezeknek az eltérő hangoknak a figyelembe vételére hívta fel a figyelmet, amelyek lehet, hogy

jobban igazodnak – elsősorban a fejlődő országokból érkező – a hallgatók mindennapi tapasztalataihoz, meglévő tudásanyagához.

Szintén az európai főáramlattól eltérő tapasztalatokra reflektált Dr. Sabine Pfeffer és Daniela Weil (Hochschule Fulda) prezentációja. Fő állításuk az volt, hogy másképp kell a szociális munkát tanítani azoknak a hallgatóknak, akik olyan országból érkeznek, ahol nem szerezhettek demokratikus tapasztalatokat. Különösen fontos ez abban az esetben, ha jogi kérdésekben kell segíteni eligazodni a klienseknek, vagy ha jogaik gyakorlásában kell segíteni őket. Ennek eléréséhez olyan filmrészleteket választottak ki, mely átélhetővé tesz a hallgatók számára olyan helyzeteket, amelyben fel kell ismerniük jogaikat, illetve érvényesíteniük kell azokat. Ezekre a filmrészletekre beszélgetések épülnek, ahol a hallgatóknak egyszer a kliens, máskor a szociális munkás szerepébe kell belehelyezkedniük.

Szintén segítenek a hallgatóknak abban, hogy felismerjék, hogy a származási és a befogadó országuk elvárásai a társadalmi nemek (gender) szempontjából erősen eltérőek lehetnek.

A szociálismunkás-hallgatók jelenleg tanuló generációja társadalmi-gazdasági körülményeit tekintve jelentősen eltér a korábbi hallgatói csoportoktól. Ma már kevés a Németországban, középosztályi családban született hallgató; többségük más országból érkezett, dolgozik tanulmányai mellett, családjá van, ami anyagi kötelezettséggel és időbeli kötöttséggel jár. A többségük nem német anyanyelvű, de szándékukban áll Németországban maradni.

Ezek a tapasztalatok szembesítették a korábban is multikulturális Németországban élő oktatókat azzal, hogy mélyebben meg kell érteniük ezt a hallgatói generációt, akik nyilván nem hagyták hátra korai tapasztalataikat a születési országukban; a befogadó országban bizonytalanságot, olykor számukra megalázó helyzeteket élhettek át – a befogadók szándéka ellenére.

Ezen tapasztalatok alapján az előadók szükségesnek vélik újragondolni a felsőoktatás nemzetköziesítésének koncepcióját. Fontosnak tartják, hogy az oktatás során folyamatosan figyelemmel kísérjék az esetleges etnikai eredetű konfliktusokat, reflektáljanak a hallgatók előtt álló akadályokra, mint például az egyenlőtlenség és a társadalmi exklúzió, így szakmai kompetenciáikat a hallgatók mindennapi tapasztalataihoz igazítsák. A demokrácia-technikák gyakorlása a tanítás egyik legfontosabb része lett, dialógusok, megegyezési folyamatok, más perspektívák beemelésének gyakorlása, a másság tapasztalati feldolgozása során.

A tananyag elsajátításában az olvasáson kívül egyre nagyobb hangsúllyal szerepelnek olyan audiovizuális eszközök, mint például podcastek, filmek, filmrészletek, az ún. photo-voice technika, stb.

A legmegrendítőbb prezentációt a Kijevből érkezett Oksana Boikótól hallottuk, aki az Academy Nadiia Kabachenko szociális munka tanszékének oktatója. A háború 2022. február 24-i kitörésével a jelenléti oktatás megszűnt. A COVID-időszakban kialakított távoktatás megkönnyítette ugyan, hogy erre az oktatási formára térjenek át, de nagy volt a bizonytalanság abban a tekintetben, hogy az órákra nem bejelentkező hallgatók távolmaradásának mi az oka. A korábban tapasztalt okokon kívül lehet, hogy megsérültek, lehet, hogy óvóhelyen vannak, esetleg hozzátartozójuk sérült, traumatizálódtak valamilyen esemény során, vagy más módon

lettek a háború áldozatai. Így a távoktatás első fázisában a hallgatók problémáinak feltárására koncentráltak, gyors szükségletfelmérést végeztek.

A legnehezebb a gyakorlatot végzők kísérése volt, amiben nagy szerepet játszottak a tereptanárok, akik pszicho-educatív elemekkel egészítették ki munkájukat a hallgatói kiégés megelőzése érdekében. Az előzetesen tervezett tanulási célokat gyakran kellett újrafogalmazniuk a hallgatók által megélt események függvényében. A folyamatosan változó háborús helyzet jelenleg is a szokásostól eltérő, innovatív tanítási–tanulási formák kialakítására kényszeríti a Kijevben oktató kollégákat. Az Ukrajnával való szolidaritás kifejezéseként prezentációt követően a workshop hallgatósága hosszan, felállva tapsolt.

Inspiráló volt látni azokat a hálózatokat, közös kutatási projekteket, melyek több nemzetközi partnerrel valósultak meg – és milyen jó lenne ilyenekben magunknak is részt venni. Az egyik ilyen a *Holokauszt emléke a jelen kor szociális munkásai számára* munkacsoport (SIG¹), amely a második világháború és a kor szociális munkáját kutatja, akár a táborokban végzett segítő tevékenységek vizsgálata által. A történelem szerepe megjelent az Egyesült Államok Georgia Egyetemének szociális munkás képzéséről érkezett Jane McPherson előadásában is, aki hallgatókkal együtt kutatta az egyetem épületének és annak a teleknek a történetét, ahol az épület található – hogyan reflektáljunk a 21. században a rabszolgotartó ősök viselkedésére, és lehetséges-e bármilyen, akár szimbolikus módon jóvátenni a közösség egyes tagjai (és őseik) ellen elkövetett bűnöket? A *Történetek a szociális munkából – cinkosság és ellenállás* (Ioakimidis, V. – Wyllie, A., 2023) c. könyvet bemutató workshopon több fejezet szerzője beszélt arról, hogy mit jelentett különböző, elnyomó rezsimek alatt felvállalni a szociális munka értékeit és a segítő hivatást. A holokauszt, a dél-afrikai apartheid, az Írországban csecsemőket házasságon kívül élő anyjuktól elválasztó Magdaléna-rendek korában és az ausztrál őslakosok gyermekeit kényszerrel „integráló” iskolákba szállításának idején is volt a segítőknél választási lehetősége: bár sokan az elnyomó hatalomnak asszisztáltak, minden időszakban akadtak olyan üdítő példák, akik a gyengék mellé álltak és különböző módokat találtak a támogatásukra.

A konferencia előtti napokban került megrendezésre az *Innovation by promoting reflexivity and participation (INORP)* projekt zárókonferenciája. A projekt alcíme – *Strengthening the education and professionalisation of social work at the boundaries of other professions* – azaz A szociálismunka-oktatás és a professzionalizáció erősítése a szakmai határterületeken – volt. Az INORP projekt öt egyetem: a University of Helsinki, a portói Instituto Superior de Servico Social da Porto, a prágai Károly Egyetem, Írországból a dublini *School of Social Policy, Social Work and Social Justice*, valamint Belgiumból a *University of Ghent* együttműködésében valósult meg.

A projekttel kapcsolatos eredeti terveket alaposan felülírták a COVID kapcsán bevezetett korlátozások; ez is magyarázza, hogy az e téren meglévő irodalom elemzése nagy hangsúlyt kapott, főleg a lezárások idején. Az irodalom-elemzés egyik legfőbb tanulsága volt, hogy a participáció, a részvétel fogalmán nagyon más tartalmakat és tevékenységeket értenek az egyes országokban, sőt, még az országokon belül is. Kifejezetten kevés irodalom állt rendelkezésre

¹ SIG = Special Interest Group, <https://www.archive2.eassw.org/sig/>

Portugáliából illetve Csehországból, főleg olyan, amiben a részvételi perspektíva és a reflexivitás szempontja is megjelent. A Finnországra vonatkozó irodalom legfontosabb megállapítása, hogy miközben a szolgáltatásokat igénybe vevőktől azt várják, hogy aktív résztvevői legyenek saját életüknek, másrészt erősen alkalmazkodniuk kell az intézményi elvárásokhoz. Az intézményben a részvétel magasabb szintjét várják el a szolgáltatást igénybe vevőktől, mint a társadalom többi részében, ezért a részvétel fogalma elég nehezen értelmezhető.

A részvételi kutatásokra is igen eltérő források álltak rendelkezésre a projektben részt vevő egyes országokban. Az elkészült ország-jelentésekből levonható az a tanulság is, hogy a szociális szolgáltatásokat igénybe vevők közül sokan jól tűrik a szolgáltatás igénybevitelével járó egyenlőtlenséget, és elvárják, hogy egy szakértő diagnosztizálja és irányítsa őket.

Néha az állam arra használja a részvételi megközelítést, hogy megbontsa a szakmai szolidaritást, és a szolgáltatások biztosítására piaci szereplőket kérjen fel. Így bármennyire kívánatosnak is tartja a részvételi megközelítést a szakma, a különböző érdekeltek közötti erőkülönbség miatt erős kérdőjelek maradnak a részvételi kutatások eredményeinek felhasználásával kapcsolatban.

A részvételt célzó projektek gyakran túl rövid életűek, így a közben szerzett tapasztalatok nehezen tudnak beépülni a résztvevők viselkedés-repertoárjába. A tanítás, kutatás és gyakorlat háromszögében azt is érdemes vizsgálni, hogy mi okozza az ellenállást, mi blokkolja a részvételi megközelítés megvalósulását. Szélesebb, nemzetközi perspektívában szemlélve a kérdést, azt is figyelembe kell vennünk, hogy mást jelent a részvételiség egy erősen centralizált állam (például az Egyesült Királyság) esetében, ami ugyanakkor helyet ad egy erőteljesen ellenzéki pozícióból szerveződő civil társadalomnak, az alulról építkező mozgalmaknak. Ugyanakkor Németországban, ahol a szubszidiaritás erős hagyománnyal bír, a részvételiség sokkal formálisabb, kevésbé kritikai hangot üt meg, ami azért lehetséges, mert sok közvetítő intézmény épül be a folyamatba.

Olaszországban például azonban az erősen centralizált politikai kultúra miatt az emberek részvételi szándékukat inkább családi, regionális vagy érdekeltségeken alapuló struktúrákban fejtik ki, ami egyben azt is jelenti, hogy kivonulnak az állam által biztosított – gyakran bürokratikus és elnyomó – részvételi formákból. Nem kívánnak a központi állami ügyekben részt venni, energiáikat inkább helyi és privát ügyekbe forgatják be. Ezeket a különbségeket messzemenően figyelembe kell venni, nem lehet kidolgozni egy olyan, egységes mérőeszközt, mellyel a részvételiség fokát mindenütt mérni lehetne.

A projekt eredményeként megszületett Gyakorlati útmutató (Practical Guide) cselekvési egységekre és elvárásokra bontja a részvétel és a reflexivitás követelményeit, melyek megtekinthetőek (<https://www.researchgate.net/publication/351111111>).

Összességében nagyon inspiráló volt a konferencia, az előadások és az előadók személye. Ismét megerősödött bennünk, hogy a szociális munkások mindenhol ellenszélben dolgoznak, és ugyan Európán belül különböző gyakorlatok és rezsimek vannak, bátor és elkötelezett szociális munkásokra ma is mindenhol ugyanolyan szükség van, mint ötven, száz vagy százötven évvel

ezelőtt. A külföldi tapasztalatok minket is segíthetnek önmagunkra találni és megerősödni küldetésünkben, akár az ehhez szükséges konfliktusokat is felvállalva.

Hivatkozások

https1: EASSW (2023): *Book of Abstracts*, ecswe2023.eventqualia.net/en/home/, utolsó megnyitás 2023. 08. 23.

Ioakimidis, V. – Wyllie, A. (2023): *Social Work's Stories of Complicity and Resistance. A Tale of Two Professions*. Policy Press

Meleg, S., Mihály, B., Gosztonyi, G., & Tóth, A. P. (2023). Beszámoló az International Federation of Social Workers (IFSW) prágai küldöttgyűléséről és konferenciájáról. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 10(1). <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2023.10/1/3>, utolsó megnyitás 2023. 08. 23.

https2: [Curriculum „Enhancing participative practice in social work”: Lesson 3 \(4 hours\): Conceptual clarifications 1: Reflectivity \(cuni.cz\)](#), utolsó megnyitás 2023. 08. 23.